

Asia: VN/23585/2023

Lausuntopyyntö yleisen tietosuoja-asetuksen toimivuudesta ja sen soveltamiseen liittyvistä kokemuksista

Lausunnonantajan lausunto

Mitkä ovat olleet yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamiseen liittyvät merkittävimmät hyödyt ja haasteet?

Yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisen hyötynä on ollut tietoisuuden lisääntyminen. Tietosuojakysymykset ovat nousseet myös lasten ja nuorten osalta enemmän esille. Niihin on kiinnitetty huomiota paitsi lasten ja nuorten osalta myös mm. eri lasten ja nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten sekä muiden esim. harrastustoiminnassa ja vapaa-ajalla työskentelevien toimijoiden osalta. Vaikka tietoisuus asiasta onkin lisääntynyt, niin erityisesti lasten ja nuorten osalta tietosuoja-asetuksen ja siihen liittyvän kansallisen lainsäädännön vaikeaselkoisuus ja tulkinnanvaraisuus aiheuttavat ongelmia. Kyse on pitkälti tietosuoja-asetuksen sekä siihen liittyvän kansallisen lainsäädännön toimeenpanosta. Lasten erityinen asema korostuu myös tietosuoja-asetuksessa. Lasten yksityisyyttä, henkilötietoja ja kasvurauhaa on suojattava ja heille on annettava tietoa henkilötietojen käsittelyyn liittyvistä riskeistä, seurauksista, asianomaisista suojaustoimista tai omista oikeuksistaan.

Lasten oikeuksien toteutumisen kannalta on keskeistä, että lapset ja nuoret saavat riittävästi tietoa ikään ja kehitystasoon sopivalla tavalla heihin liittyvistä asioista. YK:n lapsen oikeuksien komitea on painottanut verkkopalveluun liittyvien tietojen (esim. ohjeet palvelun käytöstä ja tieto siitä, mihin sitoutuu) antamista lapsiystävällisellä tavalla: lapsen ja nuoren on tietojen perusteella ymmärrettävä, mihin hän on sitoutumassa ja millaisia riskejä palvelun käyttöön liittyy. Myös lasten kanssa työskentelevät eri alojen ammattilaiset ovat tuoneet esille ongelmia liittyen tietosuoja-asetukseen ja siihen liittyvän kansallisen lainsäädännön soveltamiseen esimerkiksi sote-palveluissa.

Mediakasvatus ja digitaalinen lukutaito ovat tietoisuuden ja osaamisen kannalta tärkeässä asemassa. YK:n lapsen oikeuksien komitea onkin kesäkuussa 2023 annetuissa loppupäätelmissään Suomelle (CRC/C/FIN/CO/5–6) suositellut, että Suomi jatkaa pyrkimyksiään parantaa lasten, opettajien ja perheiden digitaalista lukutaitoa ja muita digitaalisia taitoja. Opetus- ja kulttuuriministeriön medianlukutaitopolitiikkaa ja mediakasvatuksen kansallisia linjauksia käsittelevä ”Medianlukutaito Suomessa” asiakirjan (2019) mukaan medianlukutaidon kehittyminen ja oppiminen edellyttävät monipuolisia ja laaja-alaisia toimia. Kun mediakenttä muuttuu ja laajentuu, myös mediaan liittyvän osaamisen tulisi moninaistua. Mediakasvatus jakautuu Suomessa edelleen eriarvoisesti ja

yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon näkökulmista hyvien kehitystoimien tulisi ottaa huomioon lapset, nuoret ja erityisessä asemassa olevat.

Hyötynä on, että tietosuoja-asetus vahvistaa rekisteröityjen oikeuksia. Oikeuksien toteutumiseen tarvitaan kuitenkin myös riittävää valvontaa, ohjausta ja neuvontaa. MLL painottaa, että tietosuojavaltuutetulle tulee turvata riittävästi resursseja em. tehtävään. Lasten erityisen aseman vuoksi olisi tärkeää, että tietosuojavaltuutetun toimistossa olisi lasten ja nuorten tietosuoja-asioihin erityisesti perehtynyt virkahenkilö, joka voisi neuvoa ja ohjeistaa velvoitteiden tulkinnessa sekä huolehtia lasten ja nuorten tiedonsaannista sekä vanhempien ja ammattilaisten ohjaamisesta lasten oikeuksiin liittyvissä erityiskysymyksissä. Tietosuoja.fi-sivustolla tulisi olla nykyistä (yksi sivu) selvästi laajempi lapsille suunnattu kokonaisuus tietosuojaoikeuksista.

Onko tietosuojalaki koettu yleisesti toimivaksi? Minkälaisia haasteita sen soveltamisessa on ilmennyt?

YK:n lapsen oikeuksien komitea on todennut yleiskommentissaan digitaaliseen ympäristöön liittyvistä lapsen oikeuksista (CRC/C/GC/25), että ”sopimusvaltioiden tulisi arvioida yksityisyyden suoja koskevaa lainsäädäntöä ja tietosuojalainsäädäntöä säännöllisesti ja varmistaa, että prosessit ja käytännöt estävät lasten yksityisyyden tahallisen tai tahattoman loukkaamisen”.

Tietosuojalainsäädännön osalta on tarpeen tehdä lapsivaikutusten seuranta-arviointia, jotta voitaisiin kartoittaa keskeisiä ongelmakohtia ja korjata niitä. Ilman laadukasta vaikutusten arviointia on vaikea saada tietoon perustuvaa selvyyttä soveltamiseen liittyvistä ongelmista ja kyetä tosiasiallisesti ja tehokkaasti niihin vaikuttamaan. Tärkeää on kerätä tietoa myös lapsilta ja nuorilta.

MLL haluaa nostaa esille myös lasten kannalta tärkeän, komitean em. yleiskommentissaan esille nostaman asian, joka liittyy lasten yksityisyyden kunnioittamiseen ja henkilötietojen käsittelyyn digitaalisessa ympäristössä. Digitaalinen ympäristö laajenee yhä useampiin palveluihin ja tuotteisiin, kuten vaatteisiin ja leluihin. Komitea on todennut, että kun lasten käyttämissä tiloissa kerätään tietoa automaattisten järjestelmien ja niihin yhdistettyjen anturien avulla, sopimusvaltioiden tulisi varmistaa, että tätä tietoa hyödyntävissä tuotteissa ja palveluissa sovelletaan tehokasta tietosuoja-sääntelyä sekä muuta yksityisyyttä suojaavaa sääntelyä ja standardeja. Digiteknologioiden nopea kehitys voi pahimmillaan heikentää lapsen oikeuksia yksityisyyteen ja henkilötietojen turvaamiseen ja myös mahdollistaa henkilötietojen väärinkäyttöä. Tekoälyn turvin kerätään ja käsitellään suuria määriä henkilötietoja. Erityisesti lasten henkilötietojen kohdalla olisi tärkeää varmistaa, että tietosuojalainsäädäntöä noudatetaan ja että lapsilla olisi riittävästi tietoa siitä, miten tekoäly toimii ja käyttää keräämäänsä dataa.

YK:n lapsen oikeuksien komitea antoi kesäkuussa 2023 Suomelle loppupäätelmänsä sekä Suomen yhdistetyistä viidennestä ja kuudennesta raportista (CRC/C/FIN/CO/5–6) että Suomen raportista, joka annettiin lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta tehdyn valinnaisen pöytäkirjan 12 artiklan 1 kappaleen mukaisesti (CRC/C/OPSC/FIN/CO/1). Niihin sisältyi useita suosituksia lapsen oikeuksista digitaalisissa ympäristöissä. Näitä suosituksia valtion tulisi tehokkaasti edistää.

Ongelmallista on, että vaikka tietosuoja-asetus ja tietosuojalaki liittyvät hyvin oleellisesti lasten oikeuksiin, kokonaisvaltaista viitekehystä ja toimintastrategiaa lapsen oikeuksiin liittyen ei niiden osalta ole pohdittu. Lisäksi tietosuoja koskevan lainsäädännön pirstaleisuus aiheuttaa

epätietoisuutta kulloinkin sovellettavasta lainsäädännöstä ja lakien etusijajärjestyksestä. Tämä on ongelma erityisesti sote-palveluissa.

Onko yleisen tietosuoja-asetuksen mahdollistamaa sääntelyliikkumavaraa käytetty EU:ssa ja Suomessa tarkoituksenmukaisella tavalla? Jos ei, miten ja minkälaisia tilanteita varten tietosuoja-asetuksen sääntelyliikkumavaraa tulisi käyttää eri tavoin kuin on tehty?

-

Millä toimialoilla yleistä tietosuoja-asetusta on pantu täytäntöön tehokkaasti ja onnistuneesti huomioiden asetukselle asetetut tavoitteet edistää rekisteröityjen oikeuksien ja vapauksien toteutumista sekä edistää tiedon vapaata liikkuvuutta EU-alueella?

-

Minkälaisia haasteita on ilmennyt yleisen tietosuoja-asetuksen ja kansallisen lainsäädännön tai muun EU-lainsäädännön yhteensovittamisessa eri soveltamistilanteissa?

-

Onko eri jäsenvaltioiden tietosuojalainsäädäntöjen eroavaisuuksiin ja täytäntöönpanoon liittyen tunnistettu haasteita? Jos on, minkälaisia haasteita?

-

Ovatko Euroopan tietosuojaneuvoston antamat ohjeet auttaneet käytännön soveltamistilanteisiin liittyvien ratkaisujen tekemisessä? Mitä yleisen tietosuoja-asetuksen tulkintaa koskevia ohjeita vielä tarvittaisiin?

Lapset tarvitsevat ohjausta, heille suunniteltuja, ikätasoisia ja heitä kiinnostavia ohjeistuksia tietosuojaan liittyen. Lapsen oma tiedonhankinta ja tuen saamisen mahdollisuus myös verkkoympäristöissä tulee huomioida. Ennaltaehkäiseviä palveluja tai neuvontapalveluja olisi tärkeää olla lapsen ulottuvilla, myös ilman vanhemman suostumusta. Kaikessa lapsiin kohdistuvaa tietojen käsittelyä koskevassa tiedotuksessa ja viestinnässä on käytettävä niin selkeää ja yksinkertaista kieltä, että lapsen on helppo ymmärtää sitä. Tässä yhteydessä voidaan erikseen nostaa esille epäselvät ja vaikeatajuiset verkkopalveluiden käytön ehdot, joita aikuisenkin on haastava ymmärtää ja tietää, mihin niissä sitoutuu.

Lisäksi vanhemmat tarvitsevat ohjausta, jotta voivat paremmin tukea, ohjata ja valvoa lastensa toimintaa digitaalisissa ympäristöissä. Myös lasten kanssa työskentelevät eri alojen ammattilaiset ja muut toimijat (esim. harrastus- ja vapaa-aikatoimijat) tarvitsevat tietoa ja ohjausta työnsä tueksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön medianlukutaitopolitiikkaa ja mediakasvatuksen kansallisia linjauksia käsittelevä ”Medianlukutaito Suomessa” asiakirjasta (2019) käy ilmi, että ammattilaisten koulutustasot ja -taustat sekä valmius mediakasvatukseen vaihtelevat. Mediakasvatustyön laajentuessa vapaaehtoisten toimijoiden merkitys on entistä tärkeämpi.

Usean järjestön (Lastensuojelun Keskusliitto, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Pelastakaa Lapset ry ja Suomen UNICEF) yhteisessä julkaisussa ”Lapsi verkossa – Näkökulmia lasten oikeuksiin ja tietosuojaan digitaalisessa ympäristössä” (2019) tarjotaan tietoa ja käytännön suosituksia lasten oikeuksista ja tietosuojasta. Julkaisu toteutettiin OKM:n hankerahoituksella. Kyseiseen julkaisuun

liittyi myös nuorille toteutettu työpaja, josta on julkaistu kooste https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/nuorten_tyopajakooste.pdf , jossa nuoret tuovat esille näkemyksiään digitaalisen ympäristön haasteista sekä ehdotuksiaan liittyen lasten ja nuorten kannalta parempiin, turvallisempiin ja selkeämpiin digitaalisiin palveluihin, sovelluksiin ja parempaan nettikulttuuriin.

Onko edustamanne organisaatio ollut mukana laatimassa yleisen tietosuoja-asetuksen 40 artiklan mukaisia käytännesääntöjä tai harkinnut niiden laatimista? Mitkä ovat käytännesääntöjen laatimiseen liittyviä merkittävimpiä hyötyjä ja haasteita?

-

Onko yleisen tietosuoja-asetuksen täytäntöönpanoon liittyvä seuraamusjärjestelmä Suomessa tehokas ja tarkoituksenmukainen? Mitä merkittävimpiä hyötyjä ja haasteita seuraamusjärjestelmään liittyy?

-

Ovatko yleisen tietosuoja-asetuksen kansainväliset tiedonsiirtomekanismit toimivia vai tulisiko niitä kehittää edelleen ja miten niitä tulisi kehittää edelleen? Mitkä ovat olleet kansainvälisiin tiedonsiirtoihin liittyvät merkittävimmät hyödyt ja haasteet?

-

Onko yleisen tietosuoja-asetuksen ns. laajennettu alueellinen soveltamisala, joka kattaa myös EU:n markkinoilla toimivien kolmansien maiden toimijoiden suorittaman henkilötietojen käsittelyn, toiminut tarkoituksenmukaisella tavalla? Olisiko yleisen tietosuoja-asetuksen täytäntöönpanoon liittyvää yhteistyötä kolmansien maiden kanssa tarpeen kehittää ja miten?

-

Kommentit yleisen tietosuoja-asetuksen I lukuun – Yleiset säännökset

-

Kommentit yleisen tietosuoja-asetuksen II lukuun – Periaatteet

-

Kommentit yleisen tietosuoja-asetuksen III lukuun – Rekisteröidyn oikeudet

-

Kommentit yleisen tietosuoja-asetuksen IV lukuun – Rekisterinpitäjä ja henkilötietojen käsittelijä

-

Kommentit yleisen tietosuoja-asetuksen V lukuun – Henkilötietojen siirrot kolmansiin maihin tai kansainvälisille järjestöille

-

Kommentit yleisen tietosuoja-asetuksen IV lukuun – Riippumattomat valvontaviranomaiset

-

Kommentit yleisen tietosuoja-asetuksen VII lukuun – Yhteistyö ja yhdenmukaisuus

-

Kommentit yleisen tietosuoja-asetuksen VIII lukuun – Oikeussuojakeinot, vastuu ja seuraamukset

-

Kommentit yleisen tietosuoja-asetuksen IX lukuun – Tietojenkäsittelyyn liittyviä erityistilanteita koskevat säännökset

-

livonen Esa
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry